

A XX. század kezdetének tánc története a képzőművészet tükrében

Misku Dóra

Kaposvári Egyetem, Művészeti Kar

Alkalmazott látványtervezés, III. Évfolyam

Témavezető: Prof.Dr.Lőrincz Zoltán, egyetemi tanár

Tartalom

Bevezetés	3
A modern tánc kezdetei	3
A természetes mozgás és a technika,Loie Fuller művészete	5
Isadora Duncan,az antikvitás szerelmese	11
Isadora Duncan tevékenységének hatásai	16
Összegzés	18
Bibliográfia	19
Képjegyzék	21

Bevezetés

Dolgozatom témája a századforduló,a huszadik század kezdetének tánc története képzőművészeti alkotásokon keresztül. A modern tánc kialakulásának első mozzanatait kutattam,melyek lehetővé tették a mai modern tánc létrejöttét. Mivel az emberi test mozgását,az emberiség tánc történetét nagyon nehéz nyomon követni,így fontos szerepet kap a képzőművészet-amelyek a tánc,mozdulat csak egyetlen pillanatát örökítik meg-,az irodalom és saját testünk alkatának,mozdulattörvényeinek ismerete. A XX. században a táncművészet tanulmányozásában már könnyebb dolgunk van,az olyan technikai újításoknak köszönhetően,mint a fényképezés és a mozgókép. Mégis a képzőművészetet hívom segítségül a tánc történet eme nagyon meghatározó szakaszának tanulmányozásában. Fontosnak tartom a képző-és táncművészet viszonyát ebben az időszakban,mivel ekkor még erőteljesen tudtak hatni egymásra. A századfordulót megelőző és követő évtizedek az átmenet évei,sajátos helyet foglalnak el a modern művészet kialakulásában. Még tartják magukat az előző évszázadok eszméi,ízlése,valamint az ezeket meghatározó társadalmi körülmények és előfeltételek,de már az élet minden területén fellépnek a válság jelei.

A modern tánc kezdetei

A táncművészet első mozzanatainak legfontosabb. legmeghatározóbb személyei Loie Fuller és Isadora Duncan voltak. Táncművészetükben ugyanazt kutatták,mint a kor képzőművészei. Változást akartak,szembe szállni a társadalommal,az előítéletekkel és szenvedélyesen kutatták az újat. Nemcsak képző-és táncművészetben zajlottak le forradalminak tekinthető változások,hanem az élet minden területén- legyen az politikai,tudományos,gazdasági,társadalmi-ezért is nevezhetjük a XX. századot a „forradalmak” századának.¹A képző-és táncművészek kezdeményezései nagyon sokban hasonlítanak. Ilyen érintkező pontok a tisztaságra való törekvés,az absztrakció;a tisztaságra való törekvés,az absztrakció;a belső törvények kutatása;ősi-primitív-népi kultúrákhoz való visszanyúlás, valamint a szürrealitás. A táncban egyfajta szövetkezés figyelhető meg,tánc és szcenika kapcsolata kiemelt fontosságot kapott. A technika vívmányai felkerülhettek a színpadra,fontos lett a színhatásokra,a plasztikai,térbeli építkezésre való tudatos törekvés.²

A XIX. és XX. század nagy felfedezései között van az emberi test felértékelése és a mozdulat felszabadítása. A test teljesítménycentrikus és művészi célú használata, valamint a testről való

1.Dr.Dienes Gedeon:A mozdulattművészet története,Orkesztika Alapítvány,Budapest,2005.

2.Körtvélyes Géza:A modern táncművészet útján:tanulmányok,Zeneműkiadó Vállalat,Budapest,1970.

tudatos gondolkodás sokoldalú testkultúrává terebélyesedett.³Ekkor születnek meg a modern táncelméletek is Delsarte-tól,Dalcroze-tól,valmint később Lábán Rudolf mozdulatírása. A balettművészet a XIX. században a romantika bűvöletében fejlődött. Vezető országai voltak Francia-,Olasz- és Oroszország. A romantikus fellendülés nagyon fontos eredményeket hozott a táncművészetben,főleg technika és koreográfia szempontjából,Maradandó értékű műveket hagyott ránk-ilyen a Szilfid,Giselle,Diótörő,A hattyúk tava-,kialakult egy virtuóz,klasszikus technika,illetve szólókat,kettősöket és csoporttáncokat alkottak meg. A spicctechnika tette lehetővé a könnyed,lebegő táncolást. Ekkoriban alakultak ki a népi-nemzeti karaktertáncok is.⁴Viszont ezek a technikák egy idő után merevvé váltak,ellaposodtak,nem tudtak újat hozni,és elindult a lejtőn. A nagy hagyományú balett a szórakoztatás egyik kedvelt,de le is nézett műfajává vált,előadóit pedig a feslettség,a léhaság képviselőinek tartották. Művészi igényt nem támasztottak a táncosnőkkel szemben. A romantikus illúziók szertefoszlottak,de megmaradtak a szép balerinák. A cirkuszi táncok-kánkán,cachut,galoppe-határozták meg a századvégi ifjúság ízlését,az erotikus színpadi táncok,amik viszont a balett halálát jelentették. Ekkor indult el útján a mozdulatművészeti mozgalom,ami a balett elmechanizálódása,sztereotipizálódása ellen lépett fel. Ez a megújulás a baletten kívül indult el egyéni kezdeményezések formájában.

Ez a táncosnő nemzedék az Amerikai Egyesült Államokból származott. Amerika hagyományaiból hiányzott az udvari gyökerekre visszavezethető balett,viszont nagy népszerűségnek örvendtek a szórakoztató zenés színházak. Ez a vegyes műfajokat felvonultató,a kikapcsolódást szolgáló színházi zenés forma terjedt el Európában is,de itt a revük,mulatók világát még élesen megkülönböztették a komoly művészettől. Amerikában ez időben bárki,aki a táncot művészetnek tartotta „forradalmárnak” tekintették. Ezek a táncosnők a balettet kiüresedettnek,s ezért folytathatatlan formának tartották,a revük világát pedig méltatlannak a tánc művészetéhez. Különösen igaz volt ez az Egyesült Államok utazó show-iban fellépő táncosnőkre,akik ezt a közeget megelégtelve,újító szándékkal vezérelve Európába utaztak,abban a reményben,hogy itt megértésre találjanak.⁵Nem alkottak egységes csoportot,de művészetükkel ugyanazt akarták elérni. Külön-külön,függetlenül valósították meg elképzeléseiket,törekedtek a szabad és alkotó nő önmegvalósítására. Elvetették a táncban eddig hagyományos szépségeszményt és konvenciókat,művészi megvalósításra törekedtek. Nagy szabadság,individuális stílus és technika jellemezte őket. Függetlenítették magukat a

3.Dr. Dienes Gedeon:A mozdulatművészet története,Orkesztika Alapítvány.Budapest,2005.

4.Körtvélyes Géza:A modern táncművészet útján:tanulmányok,Zeneműkiadó Vállalat,Budapest,1970.

5.Fuchs Livia:Száz év tánc,L'Harmattan Kiadó,Budapest,2007.

technikai alapra helyezett klasszikus balett kifejezési módjaitól. Művészetük testet és szellemet egyaránt alakító,középpontban a testet birtokló,gondolkodó,cselekvő ember. Kezdeményezéseiket többféle névvel illették;szabad,mezítlábas,plasztikus,drámai,kifejező,művészi vagy esztétikus táncnak,egészen a harmincas évekig,amikor is a modern tánc előzményeihez sorolták őket egységesen.

Ilyen kezdeményező volt Loie Fuller és Isadora Duncan is. Lelket akartak önteni a színpadi táncba,érzelmek,jellemek,típusok megjelenítésére akarták alkalmassá tenni. Érvényt akartak szerezni az emberi mozdulatok végtelen lehetőségeinek,és ezeket a kifejezés szolgálatába állítani. Ezért is nevezhetjük őket kifejező táncosoknak. Ezek a változások a baletten kívül indultak,de a baletten belül is jelentős változások mentek végbe,melyek a Gyagilev-féle Orosz Balett nevéhez köthetők.

Meg kell említeni Maud Allan-t(1883-1956),aki önmagát drámai táncosnőként mutatta be,és egyetlenegy szólójával vált híressé. Táncának ihletője Botticelli festészete volt. Egyszerű lépésekkel,mezítláb táncolt. Színpadi megjelenését meztelennek látta kora .A Salome látomása című szólója volt az ,ami híressé tette. Valódi botrányt kavart vele,fellépései heves indulatokat,esztétikai vitákat váltottak ki. Nála a test megmutatása a tánc kifejezését szolgálta,az emberi test szépségének hangsúlyozása,s ez nem volt azonos a szórakoztató helyek erotikus képzeteivel. A zene,mimika,mozgás,a dráma és a látvány összekapcsolásával kísérletezett. Művészhatalma,kísérletei leginkább a táncdrámák szempontjából jelentősek,ugyanis őt tartják a táncdrámák előfutárának.

A természetes mozgás és a technika ,Loie Fuller művészete

„Mi a tánc?Mozgás. Mi a mozgás?Az érzések kifejezése. Mi az érzés?Az emberi test reakciója,amelyet egy benyomás vagy az elme által felfogott fogalom vált ki. Az érzés valójában visszaverődés,amelyet a test kelt,amikor egy benyomás hatással van az elmére...A táncban,bár a táncra egy sokkal pontosabb szó kellene,az emberi testnek hagyományos korlátai ellenére is képesnek kellene lennie arra,hogy kifejezze azokat az érzéseket és szenvedélyeket,amelyeket megtapasztal.”⁶

Az új színpadi tánc nagyhatású táncosa volt Loie Fuller(1862-1928)- eredeti nevén Mary Louise Fuller-,aki már az 1890-es években a francia főváros kedvence lett színes fényekben

6.Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Loie Fuller:A fény és a tánc,ford.:Galamb Zoltán,L'Harmattan,Budapest,2008.,143.

és áttetsző fátylakban előadott könnyű technikájú táncaival. Az 1900. évi párizsi világkiállításon a „fantasztikus fényekben fürdő festői fátylak foglya”⁷ már külön színházat kapott, ahol bemutathatta látványos előadásait. Amerikából származott, már gyermekkorától szerepelt varietékban, a tánc kezdetektől az élete része volt. 1892-ben jött Európába, azzal a reménnyel, hogy itt értékelni fogják táncát, de csak a mulatók fogadták be művészetét, így lett a Folies Bergere egyik állandó fellépője. Nem rendelkezett különösebb tánctechnikával, nem részesült balett képzésben, és nem volt a klasszikus értelemben vett táncos alkat. Ami különlegessé tette, az kísérletezési kedve, ötletei, nyitottsága a technika, az új felé. Táncaiban ugyanazokat az optikai csodákat művelte, mint a korabeli képzőművészek (Monet, Signac, Pissarro). Táncára nagy hatással volt a szecesszió művészete, ami ebben az időben volt kialakulóban. Az Art Nouveau Samuel Bing 1895-ben nyitott La Maison de l'Art Nouveau-nak elnevezett üzletéről kapta nevét. Szinte minden országban másképp hívták, a németeknél Jugendstil, spanyoloknál Modernismo, osztrák és magyar területen szecesszió. A mozgalmasság, minden egyenes tagadása volt fő elvük, s ezzel az örök mozgással a barokk művészetre emlékeztetnek. Az Art Nouveau a maga vonalvezetésével, színeivel, szimbolikájával és elfojthatatlan mozgásával tanult Loie Fuller-től és Loie-ra is hatottak az ő nézeteik. Táncai e stílus történetének része. Egyik táncában egy hosszú, fehér selyemkendővel mozgott, majd a végén magasba emelte, és úgy nézett ki mint egy fehér lilium. Emile Gallé, a kor leghíresebb francia üvegművesei is Loie színeit próbálta utánózni munkáiban. (1.kép) Így közvetve hatása lehetett a bútordívról és iparművészetre is. Nem mindig csak közvetve hatott, Raoul Larché megmintázta őt egy aranyozott lámpán, amint a feje fölött viharfelhőre emlékeztető sálát lobogtat. (2.kép) Fuller a párizsi plakátok egyik gyakori szereplője is volt. A plakátművészet, melyet a XIX. század második felében a litográfia fejlődése tett lehetővé, az új művészet számára ideális eszköznek bizonyult, már művészi mivoltára is felfigyeltek, nemcsak hirdetési szerepére. A plakátkészítés atyjaként Jules Cheret-t (1836-1932) tartják, aki francia festő és litográfus volt. Megújította a plakátművészetet újszerű ábrázolásmódjával, merész témaválasztásaival. Munkái mozgalmasság, színesek, hatott rá az impresszionizmus, szecesszió, valamint a japonizmus is. Kihívó alakokat, kevés, de feltűnő betűt használt, újszerűen komponált. Csak a hirdetett esemény legszükségesebb információit jelenítette meg. A lehető legnagyobb hatást kívánta elérni, hogy plakátjai kitűnjenek az utcák forgatagából. Témái a „belle époque”-ot idézik, ami viseletben, illatszerek, szórakozóhelyek és italok hirdetésében tükröződik.

7. Dr. Dienes Gedeon: A mozdulatművészet története, Orkesztika Alapítvány, 2005., 20.

Kabarék,táncklubok,operaházak és színházak számára is készített plakátokat.(3.kép)Rokokó művészek hatása figyelhető meg munkáin,mint Jean-Honoré Fragonard vagy Antoine Watteau.(4.a-bkép)Egyfajta idealizálást is megfigyelhetünk nőalakjain. Egy új nőideál megteremtője volt,ezeket a nőket „cherettek”-nek nevezték. Felszabadító volt a párizsi nők számára és előfutára egy nyitottabb légkörnek. Nála a nők korábbi tabu dolgokat is művelhettek,nyilvános helyre dohányozhattak,szórakozhattak. Loie Fuller is ezt a vidám,modern,emancipálódó nőtípust testesítette meg,így művészete és személyisége beleillett Cheret világába. Róla készült alkotásai-pl. A Folies Bergere számára(5.kép)-visszaadják Loie színeit,életvidámságát,a természetességet,érezhetjük a mozgás örömét. A kor társadalma számára kezdetben hivalkodónak,felháborítónak tűnt Cheret megközelítésmódja,világlátása,de végül megértésre talált. Gondolkodása,újításai meghatározóak a plakátművészet terén,nagy hatással volt a kor képzőművészeire-köztük Toulouse Lautrec-re is-,akik csodálták munkásságát.

Henri de Toulouse Lautrec(1864-1901) a Montmartre,a párizsi éjszakai világ,a szórakozás megörökítőjeként van leginkább számon tartva. Gazdag nemesi családból származott,tehetsége már egészen fiatalon megmutatkozott. Párizsban tanult,akadémiai módszereket akartak rákényszeríteni,de ő nem hódolt be az Akadémia mestereinek,és mivel anyagi problémái nem voltak,ezt egészen könnyedén megtehetette. Toulouse Lautrec a posztimpresszionizmus korának alkotója. A posztimpresszionisták nem alkottak egységes csoportot,nem voltak egységes nézeteik,de tartottak közös kiállításokat.A maguk módján próbálták gazdagabbá,teljesebbé tenni az impresszionizmus mimetikus kereteit,valamint alkalmassá tenni az átfogóbb törvényszerűségek megfogalmazására,s ezt nem a mimetikus elv felrúgásával,hanem annak intenzívebbé tételével érték el.⁸Túlléptek az impresszionizmus tanain,alapelvük a színelbontás,a szín és a fény viszonya volt. Kortársak voltak Gauguin-aki az ősi,romlatlan kultúrákhoz nyúlt vissza,és ez a szemlélet visszaköszön a táncművészetnél is,az ősi-egzotikus kultiválása-,Cézanne, Van Gogh és Degas is. Degas volt az,aki a legnagyobb hatással volt Toulouse Lautrec alkotói tevékenységére. Habár módszereik nem egyeztek,témaválasztásuk,komponálásuk sok hasonlóságot mutat. Degas a klasszikus-romantikus balerínák megfestője,megfigyelhetők nála az akadémikus balett legfontosabb jegyei(6.kép)- kifele fordított láb,spicc,magas szintű tánctechnika-;míg Toulouse Lautrec a szórakozóhelyek táncosnőit,az erotikus színpadi táncokat festette meg. Alkotásain láthatjuk a kánkánt,a különböző divatos társasági táncokat,mindazokat ami ellen a táncművészet lázadói

8.Kiss Endre:Szeccszió egykor és ma,Kossuth Könyvkiadó,Budapest1984.

harcoltak.(7.a-c kép)Ugyanakkor Loie-t is megörökítette,őt is megfogta ez a drapériákba csavart,különleges látványú nő. Róla készített rajzain,litográfiáin is fontos a mozgás éles megfigyelése,a lendületes ecsetvonások és vibráló színek.(8.a-c kép)Kellékei egyszerűek voltak,a hatás érdekében ötvözte a különböző stílusokat. Nagyon nagy érzékenységgel viszonyult modelljeihez,fontos volt neki a lélek,a psziché. Már-már karikatúraszerű ábrázolás jellemzi. Festményei és plakátjai egyaránt megfogják az ember bensőjét. „Élményeit,életérzéseit megfestette,így nekünk,a jövőnek kaput nyitott a múltra,melyen át megláthatjuk a kor szépségét és szenvedéseit,mélységeit és magasságait,a pezsgést,de a lélek halálát is.”⁹ Többek között ebben a Toulouse Lautrec által ábrázolt közegben működött Loie Fuller,a bárok,mulatók fellépője volt,itt tett szert hírnévre,s ezáltal kerülhetett később a világkiállításra és kaphatott saját színházat,melyet Henri Sauvage(1873-1932)francia építész tervezett. Az épület szintén a szecesszió jegyeit viseli magán hullámszerű homlokzatával, a rajta lévő növényi ornamentikákkal és a bejárat két oldalán lévő táncoló alakokkal.(Az épület ma már nem látható,mert lebontották.)(9.a-bkép)

Loie megfosztotta a táncot a hagyományos színházi összetevőktől,ilyen a történet és a karakter. Elsősorban a vizuális effektusok színpadi lehetőségeit kutatta,mivel művészetének elvi kérdései közül a látás és mozgás foglalkoztatta leginkább. El kellett felejtetni mindazt,amit saját kora táncnak tartott,azért,hogy újraszülethessen a tánc. „Ahhoz,hogy újra felfedezzük a tánc ősi formáját,amit már ezernyi olyan formává alakítottak át,mely csupán távoli kapcsolatban áll vele,vissza kell térnünk az emberi faj korai történetéig. Így alkothatunk csak fogalmat arról,miből eredt a tánc,és mi változtatta azzá,aminek ma ismerjük.”¹⁰ Az új tánc kiindulópontja szerinte a természetes,az egyént legjobban kifejező mozdulat lesz,mivel a mozdulat az igazán hiteles és őszinte közvetítője az érzelmeknek. Az emberi testnek képesnek kellene lennie arra,hogy kifejezze azokat az érzéseket és szenvedélyeket,amiket megtapasztal. „Valójában a mozgás volt az önkifejezésre irányuló kísérletek természetes kezdete.”¹¹ Szólói feloldották a test határát,arca közömbös,kifejezéstelen maradt,elkerülve ezzel a néző és előadó közti hagyományos kontaktust. Érdeklődése kiterjedt a korabeli technikai újításokra-rádiumra is-,és megpróbálta összekötni a táncművészetet a technikával,így létrehozva egy színpadi szövetkezt. A

9. <http://www.bien.hu/otthon-es-szorakozas/erdekessegek/a-plakatkeszites-apro-nagy-embere-toulouse-lautrec/118478> hozzáférés dátuma: 2014. október 20.

10. Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Loie Fuller:A fény és a tánc,ford.:Galamb Zoltán,szerk.:Fuchs Livia,L'Harmattan,2008.,142.

11. Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Loie Fuller:A fény és a tánc,ford.:Galamb Zoltán,szerk.:Fuchs Livia,L'Harmattan,2008.,144.

megvilágítás, a visszatükröződés, a színek színadi lehetőségeit kutatta,minél hatásosabb látvány elérésére törekedett. Táncaiban fontos volt az összhang,ami fények,mozgás,színek és zene együtteseként jöhetett létre. Így keltette életre a vonalak véget nem érő áramlását,szinte eltűnve az anyagokkal és fényekkel egybeolvadva. A plasztika,mint a tánc egyik fontos alkotóelemének hangsúlyozása,és egyben a tánc hagyományos határainak feszegetése többnyire riasztotta a korabeli befogadókat,és ezért Fuller-t sokan a modern technika kétes sarlatánjának tartották. Előadásaira a folyamatos mozgás volt jellemző,ami a szecesszió egyik alapgondolata is.

Az ő hatása érezhető Alphonse Mucha plakátjain is,többek között az 1890-ben készült Tánc című alkotáson.(10.kép)Sarah Bernhardt támogatását élvezte,és a színésznő egyik kedvelt modellje volt. Munkáiról báj,könnyed elegancia valamint ártatlan,szinte vágyakozás sugárzik egy elképzelt világ után,s ezek a plakátok is fogalmat adhatnak arról,milyen lehetett Loie tánc közben. Mucha fakó színeket,bonyolult,gazdag díszítőmotívumokat használt,ami Jules Cheret törekvéseinek ellentéte. Egyetlen hatást ismert el igazán,eredeti voltának biztos tudatában: a cseh népművészetét.¹² Fuller az 1900-as párizsi világkiállításon bemutatta Szerpentintáncát,amelyben a drapériarengeteg alá villanykörteket rejtett. A rengeteg selyem színekben pompázott,felváltva midig más-más helyen gyúltak ki az egyes mozdulatoknál. Tűztáncában pedig egy alulról megvilágított üveglapon forgott-pörgött,ruhája elfedte egész testét,karjaival a ruhaujjba rejtett botok segítségével forgatta jelmezét(ami olykor a hat métert is elérhette),így idézte fel a tűz lobogását. Párizsban mindenki „az elektromosság tündérének mágikus sugarairól”¹³ beszélt,látni akarták a nőt,aki „fényből mozgó szobrot”¹⁴ alkot. Színes,pillangószerűen mozgó ruhája,melyből hol melle,hol válla látszott ki,elbűvölte a korabeli művészeket,mindenki látni akarta őt. Elsősorban szólótáncos volt,de dolgozott kisebb csoportokkal is,Isadora Duncant is így ismerte meg. Felkarolta a japán Sado Yacco táncosnőt is,fellépési és turnélehetőséget biztosított számára. Habár Fuller előtt is voltak táncosnők,akik hozzá hasonló újításokkal próbálkoztak- ilyen volt a szerpentintáncos Kate Vaughn is-,mégis Loie lett az,aki világszerte ismertté vált. Számos követője akadt,mindenhol akadtak utánpótlás,lemásolták jelmezeit,mindenki szerpentintáncos akart lenni.

Színadi kísérleteiben a kinetikus energiák,a szemet tiszta formákkal és színekkel hipnotizáló illúzió felkeltése érdekelte,a későbbi vizuális színházak egyik előfutárának tekinthető. Az új tánc születésével egy időben vonzotta a média,a film művészete is.Az első filmesek,mint

12. William Hardy: Art Nouveau, szecesszió, jugendstil, GABO Kiadó, Budapest 1997., 116.

13. Vályi Rózsi: A táncművészet története, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1969., 231.

14. Vályi Rózsi: A táncművészet története, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest 1969., 231.

Lumiére,Edison,Méliés sorra örökítették meg Loie-t és követőinek táncát. Ő maga is kísérletezett a film kínálta lehetőségekkel,a fény-árnyék hatásokkal,valamint a pozitív-negatív képek megfordításával.¹⁵

Sokat köszönhetünk a Paget-Fredericks családnak,akiktől egy hatalmas színházi-táncos gyűjtemény maradt fent,mely tartalmaz jelmezeket,kellékeket,színpadai terveket(11.kép) és számos festményt,vázlatot.¹⁶ Innen is maradtak fent ábrázolások Loie Fuller-ről és Isadora Duncan-ről,amiket a fiú Joseph Rous Paget-Fredericks(1903-1963) készített. Az amerikai család otthona színhelye volt színházi és táncos eseményeknek,kiállításoknak,így ismerkedhetett meg a kor legnagyobb táncosaival. Édesapja,Arthur Remy von Hohenthal Fredericks rokonságban volt egy orosz művészeti titkárral,aki többek között 1909-ben szervezett fellépéseket az Orosz Balett számára Párizsban. Ilyen körülmények között nőhetett fel az ifjabb Fredericks,így ismerkedett meg a színház világával,és nem véletlen,hogy pályája ilyen irányba terelődött,és így válhatott elismert festővé,tervezővé,valamint koreográfussá is. Loie(12.kép) és Isadora(13.kép) mellett mások is felléptek otthonukban,mint az Orosz Balett csillagai, Anna Pavlova(14.kép) és Vaszlav Nizinszkij(15.kép) és Ruth St. Denis,akinek szintén nagy szerepe van a modern tánc kialakulásában. Joseph már tizenhat évesen megtartotta első kiállítását Egy óra táncimpressziók címmel. A Kaliforniai Egyetemen tanult,majd Európába utazott,ahol Leon Bakst(16.kép)-az Orosz Balett jelmeztervezője- és John Singer Sargent (17.kép) voltak a mesterei. Bakst és Anna Pavlova szponzoráltál első párizsi kiállítását,majd 1932-33-ban ő volt a művészeti igazgatója Anna Pavlova világtornéjának. Loie-ről készített festményein,vázlatain(18.kép)megfigyelhetjük a szecesszió vonalvezetését,mozgalmasságát,természethez való kötődését,hiszen ezeken az ábrázolásokon Loie tényleg elveszti emberi mivoltát és természeti jelenségekké alakul át. Sokan hasonlították természeti erőkhöz is,és ez a fajta szemlélet tükröződik Joseph Rous Paget-Frederick munkáin.¹⁷ „Amikor egy fa meghajol,majd visszanyeri egyensúlyát,benyomással volt rá a szél vagy a vihar. Amikor egy állat megijed,testére a félelem hat,az állat pedig elmenekül és reszket,vagy védekező pozíciót vesz fel. Ha megsebzik,vége .Ez a helyzet,amikor az anyag testetlen okokra reagál. Egyedül az ember,a civilizált és kifinomult ember képes kellően visszafojtani saját ösztönös késztetéseit.”¹⁸

15.Fuchs Livia:Száz év tánc,L'Harmattan Kiadó,Budapest,2007.

16.<http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/tf9s2011vc/dsc/#x2553730475> hozzáférés dátuma:2014.okt.21.

17.<http://socialarchive.iath.virginia.edu/xtf/view?docId=paget-fredericks-j-joseph-rous-1903-1963-cr.xml>hozzáférés dátuma:2014.nov.3.

18.Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Loie Fuller:A fény és a tánc,ford.:Galamb Zoltán,szerk.:Fuchs Livia,L'Harmattan,Budapest,2008.,143.

Isadora Duncan, az antikvitás szerelmese

A modern tánc igazi áttörése Isadora Duncan(1878-1927) nevéhez fűződik. Eszméi és táncai nagy hatást tettek kortársaira, habár hagyományokat tagadó művészetét és konvenciókat semmibe vevő életmódját mindig erős kritika és botrányok kísérték. Egy tragikus sorsú táncosnőről van szó, életében semmi nem volt biztos, mindvégig küzdenie kellett, de soha nem adta fel elveit.

Művészettel átitatott környezetben nőtt fel, a költészet és a zene állandó jelenlétében. Megismerkedett a divatos társasági táncokkal-polka, mazurka, valcer- és a klasszikus balett alapjaival is, de ezt a fajta képzést már gyermekkorában elutasította. Bekerült egy zenés színházba, az ő táncos karrierje is az amerikai utazó show-kal vette kezdetét. Már ekkor is tervezett saját magának szólókat, amikkel magánestélyeken lépett fel. Majd 1899-ben utazott Európába, ahová ő is a megértés reményében vágyott. Úgy hitte, hogy a természetes testi kifejezés gyökereire a görög antikvitásban lelhet rá. Családja összefogott, segítette Isadorát mindenben, amiben tudták, már korán megéreztek, hogy követniük kell őt. Bátyja, Raymond előadásokat tartott a táncról, a mozdulatok lelki tényezőiről; nővére, Elisabeth pásztoridilleket olvasott fel, édesanyjuk pedig zongorán kísérte táncait. Nagyon sok időt töltöttek el múzeumokban, az antik emlékeket kutatták, a görög vázarajzokról készítettek másolatokat. (19.kép) Maurice Emmanuel, francia tudós 94 250 mozdulatot számolt össze a görög emlékekről.

Első nyilvános fellépése 1902. április 19-én Budapesten, az Uránia Színház színpadán volt. Ezt a pillanatot tekinthetjük a modern táncművészet születésnapjának. Amerikai lány, aki különleges ihletettséggel vezérelve lázadást indít a hivatalossá válásban előregedett euro-amerikai magasművészettel szemben. A szakmai elefántcsonttoronyba vonult balett szemben hirdette az egyszerűséget, a lélek kifejezését, a szelíd individualizmust, a természet követését, a tiszta formák kultuszát.¹⁹ Budapesten is először zárt körben mutatkozott be, és már itt feltűnést keltett, nagy visszhangot kavart. Jászai Mari dicshimnuszt zengett róla, nagy tisztelettel nézett a „kis táncpoétára”. „Művészetének e gyöngyszemeiben mindaz a báj megelevenedik előttünk, ami lelkünkben az ógörög művészetek szemléletéből megragadt. Én legalább viszontláttam szoborismerőseimet megelevenedve.”²⁰ Ady Endre egyenesen támadta, mind személyét, mind művészetét, felháborítónak tartotta követeléseit, valamint nem értette, hogy rajonghatnak ezért a „mezítlásos miss”-ért. „Nem gondolja, hogy ezek a

19. Remembering-Isadora Duncan-Emlékkönyv, Orkesztika Alapítvány, Budapest, 2002.

20. Jászai Mari: A kis táncpoéta, Új Idők, 1902. Ápr. 20.

mezítlábas csodák ferde útra terelik,megrontják a közönség nemes ízlését,mely eddig kielégítést talált a komoly drámai művészet gyönyörűségében?Olyan nagy ország vagyunk mi,és olyan kevés a hivatott tehetséges művészünk,hogy szükség van ideplántálni és nagyra fűjni miss Isadora Duncant?”²¹

Isadora ebben az időben a görög múltban kereste a jövő táncát,de célja nem a rekonstrukció volt. Hivatkozott az antikvitásra,de a test és lélek egységét,színház és rítus eredendő együvé tartozását,a táncművészet szentségét értette.²²Megeleveníti az ógörög művészetek szemléletét. A tánc nemcsak erotikus és profán,hanem szent és művészi. Azért küzdött,hogy ezt újra észrevegyék. „A legerkölcösebbet,a legegészségesebbet és a legszebbet kifejezni a művészetben-ez a táncos küldetése,és én ennek szentelem az életem.”²³ Szerinte a szépséget a természetes,civilizációtól nem korlátozott,szabad test hordozza,nem pedig a művészi és társadalmi konvenciókba kényszerített test. Úgy gondolta,a balett eltorzítja az ember természettől szép testét,e ezért tánca a klasszikus szépségeszmény jegyében fogant. Elszántan harcolt a balett konvenciói ellen,és egész életét és művészete az előre nem látott improvizációk jegyében zajlott. Mindenki előtt megtáncolta legmélyebb gondolatait,érzéseit. Mezítláb,párhuzamos lábfejekkel,fűző nélkül,szabadon libbenő hajjal;áttetsző,a testet alig fedő leplekben táncolt. Eljutott ahhoz a felismeréshez,hogy a mozdulat a test középpontjából indul ki,nem pedig a test perifériájából,a váll és csípő mozgatóeréből,ami a balettre jellemző. Ez a modern tánc és a balett egyik legfontosabb megkülönböztető jegye.

Táncaiban izgatott görög szobrokhoz hasonlított,s ezt megfigyelhetjük Joseph Rous Paget-Fredericks festményein is. Valószínűleg egy magánesten találkoztak,és így készítette el sorozatát a táncosnőről.(20.a-d kép) Az egyszerű vonalvezetésű,dinamikus rajzokon megfigyelhető Duncan természetessége,antikvitásra emlékeztető mozdulatvilága. Látható az is,hogyan használja a drapériákat,miként állítja a kifejezés szolgálatába,és kíséri,hangsúlyozza vele a mozdulatot.

1903-ban megírja A jövő tánca című értekezését,melyben tisztán látja,hogy az antikvitáshoz visszatérni lehetetlen. „A visszatérés a görögök táncához éppoly lehetetlen,mint amennyire sürgősen. Mi nem vagyunk görögök,éppen ezért nem is tudunk görög táncokat járni. De a jövő táncának ugyanolyan vallásos művészetté kell válnia,mint a görögöké volt. Mert az a

21.Újságcikkek,tanulmányok III. Akadémiai,1964., 228.

22.Fuchs Livia:Száz év tánc,L'Harmattan Kiadó,Budapest,2007.

23.Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Isadora Duncan:A jövő tánca,L'Harmattan Kiadó,ford.és szerk.:Fuchs Livia,Budapest,2008.,133.

művészet, amelyből hiányzik a hit, az nem művészet, hanem áru csupán.”²⁴ Isadorát belülről érintette meg a görög génusz szelleme. Tánca nem számozható pózok és vonalak halmaza, hanem egy igazi, természetes emberi test, ami a maga természetességében tiszta emberi érzelmeket közvetít gyermeki őszinteséggel. A test-és lábmunka helyett a természetességet, tisztaságot, a földön való járást hirdette. Szerelmes volt a görög drapériákba, előszeretettel alkalmazta táncaiban. Zenéhez való viszonyát meghatározta, hogy táncaiban elsősorban saját érzéseit, hangulatait és szenvedélyeit akarta kifejezni. Megnyitotta a teljes zeneirodalmat, ugyanis nem kifejezetten táncához írt zenékre is táncolt. Ő volt az első, aki nem a zenére mozgott, hanem a zenét táncolta el és meg. Újra meg akarta találni az emberi mozdulatok évszázadok óta elvesztett természetességét. Művészetére szinté hatással voltak a korai reneszánsz festők, mint Fra Angelico (21. kép) és Botticelli (22. kép). Addig tanulmányozta festményeiket, míg nem tudta elképzelni, hogy hogyan is mozdulhatnak meg a rajtuk szereplő szentek, angyalok és mitológiai alakok.²⁵ Isadorának tánc volt a beszéde. Ő vezette be a téma nélküli táncot is, amit ma tiszta vagy absztrakt táncnak nevezünk.²⁶

Több iskolát is nyitott, ahol a tanítás a természetben, a szabad levegőn zajlott. Nem az ő mozdulatait akarta tanítani, a tanítványokat saját egyéni mozdulataiknak megtalálására ösztönözte. Nem bizonyos merev koreográfiákat tanított, hanem kereste azokat a mozdulatokat, amik rájuk nézve a legtermészetesebbek, legkifejezőbbek. „A tánc új iskolájának elsődleges vagy alapvető mozdulataiban benne kell lennie annak a csírának, amelyből minden további mozdulat kibontakozik, majd ezek végtelen egymásutánban újabbakat, magasztos és nagyszerű kifejezéseket, gondolatokat és eszméket hoznak létre.”²⁷ A mindennapos, természetes mozdulatokat is felfedezte a táncművészet számára, valamint azokat a mozdulatokat támogatta, amelyek nem tagadták meg a gravitáció törvényeit, mint ahogyan a balett tette. Képzése leginkább a gyermeki jellem kialakulását segítette, az egyszerű gyakorlatokat zenével és képzőművészettel ötvözte. Arra ösztönözte tanítványait, hogy érzelmeiket, gondolataikat tanulják meg mozgással kifejezni, szerezzenek egyre több ismeretet és tapasztalatot a világról, s mindezt építsék be táncukba. Fontosnak tartotta az összpontosítást, a harmóniát, megfigyelést, azt, ahogyan az összes érzékükkel megtapasztalják a természetet, a valóságot. Felnőtt mellette néhány olyan növendék, akik nagyon közel álltak

24. Táncpoétikák, Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig, Isadora Duncan: A jövő tánca, ford. és szerk.: Fuchs Livia, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008., 137.

25. Jászai Mari: A kis táncpoéta, Új Idők, 1902. Ápr. 20.

26. Vályi Rózsi: A táncművészet története, Zeneműkiadó Vállalat, Budapest, 1969., 236.

27. Táncpoétikák, Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig, Isadora Duncan: A jövő tánca, ford. és szerk.: Fuchs Livia, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2008., 132.

hozzá,ők voltak az „Isadorable”-ok,általuk maradhatott fenn a Duncan-technika és néhány koreográfia is. Isadora ugyanis nem tudta megfogalmazni táncművészetét,technikáját,nem tudott konkrét elméleti írást közölni róla. Mindenki számára a saját egyéni út megtalálása a legfontosabb,mert két ember tánca nem lehet egyforma,hiszen nincs két azonos egyéniség sem.

Ideálja az elérhetetlen tökély. Utánozni vágyta a természetet,a „gally ingását,a nyárfalevél libegését a szellőben”.²⁸ A természetet tartotta a legtökéletesebbnek,ezért is vallotta,hogy a görögök tánca áll legközelebb ehhez a szemlélethez,hiszen ez egy időtlen,generációkat túlélő táncművészet. Felszabadító abban az értelemben,hogy az emberi lélek minden szóval kimondhatatlan rezdülését mozdulatsorokkal teszi érthetővé. Ettől lesz a görögök tánca a lélek tánca.²⁹

Művészetére hatottak a történelem eseményei is. Magyarországon a magyar szabadságharcosok emlékére a Rákóczi-induló hangjaira táncolt vörös tunikában,illetve megihlette a tizenhárom aradi vértanú története is. Egész életére hatással volt 1905-ös szentpétervári látogatása,amikor látta a január 5-én megölt munkások hozzátartozóit vonulni a Téli Palota előtt.

Megihlette az idős Auguste Rodin-t is és műhelyében dolgozó több művészt is. Ugyanazt keresték a rajzolásban,festésben illetve szobrászatban is,mint Isadora a táncaiban. „ A táncban-csakúgy,mint a képzőművészetben-a lendületet és a fejlődést megbéklyózta az előítélet,a lustaság és az újíjtásra való képtelenség.”³⁰ Ezért is értékelte oly nagyra Loie Fuller és Isadora Duncan művészetét. Kitortek egy keretből,mertek újat létrehozni.

Rodin szobrainak magva ugyanaz a szemlélődés. Szerinte nem más ez a bennünk és körülöttünk zakatoló,dühöngő élet,mint energiák ébredése,passzióktól,hatalmas szenvedélyektől hajtott emberi testek nekifeszülése. Rodin mindig sokat rajzolt,tollat vagy ceruzát használt. Felvázolta a körvonalakat,majd aquarelrel ráfestett. Rajzai libegők,festői víziók.(23.a-e kép)A mozdulatok szinte egyetlenegy lendületből fakadnak. Fel lehet ismerni a művész aggodalmát,hogy kezei közül kisiklik a tovatűnő impresszió. Tanulmányai nem is vonalak vagy színek,hanem maga a mozgás,maga az élet. A tudatlanság ellen küzdött, „a tudatlan embereknek nem tetszik más,mint a kivitel kifejezés nélküli aprólékossága és a mozdulatok hazug előkelősége.”³¹ A tömeg semmit nem ért meg a merész

28.Jászai Mari:A kis táncpoéta,Új Idők,1902. Ápr.20.

29.Pintér Márta:Tánc és lélek,Akadémia Kiadó,Budapest,2001.

30.Rodin:A tánc megújítása,Le Matin,1912. május 30.

31.Rodin:Beszélgetések a művészetről,Akadémia Kiadó,Budapest,1988.

összefoglalásából,mely a haszontalan részleteken gyorsan átfut,hogy az egész együttes igazságához érjen el. Az emberek nehezen értik meg az őszinte megfigyelést,mely megveti a színpadias pózokat,és csak a való életnek egészen egyszerű,de annál megindítóbb mozzanatai iránt érdeklődik.³² Loie és Isadora szerinté visszaszerezték az ösztön szabadságát és újra felfedezték a természet tiszteletén alapuló hagyomány jelentőségét.³³ „Valóban sem szép stílus,sem szép rajz sincsen,csakis egyfajta szépség van és ez a megnyilatkozó szépsége. És amidőn egy igazság,egy mélyenjáró eszme,egy erős érzelem fejeződik ki egy irodalmi vagy művészi alkotásból,nyilvánvaló,hogy stílusa,rajza,színei is kitűnőek,de ez a jóságuk csakis az igazságnak visszfénye.”³⁴

Rodin műhelyében találkozott Abraham Walkowitz(1878-1965) és Antoine Bourdelle(1877-1927) is Isadorával,itt ismerkedtek meg művészetével.

Abraham Walkowitz orosz származású,családjával Amerikába emigráltak .A korai modern művészekhez sorolható. Az amerikai közönség nem nézte jó szemmel tevékenységét,így Európába utazott,ahol reményei szerint sokkal nyitottabb légkör fogadja.1906-ban találkozott a táncosnővel,és ez a találkozás egész életére hatással lett,meghatározó szereplőjévé vált munkásságának. Mély hatást gyakorolt rá zeneiségével és páratlan kifejező erejével. Rengeteg rajzot készített róla,melyek tükrözik Duncan energiáját és egyéniségét.(24.a-c kép)Művészetének középpontjává vált,ő volt az inspirációja mozdulattanulmányainak. Minimális,gyors vonalvezetéssel fogta meg táncának,személyiségének lényegét ezeken a kisméretű aquarell-képeken. Érezhető rajtuk Rodin szellemisége. Isadorát és Walkowitz-ot is érdekelte a mozgás folyamata és a mozgás központja,az energiák eredete,az emberi erő. Egy egész sorozatot készített Duncan-ről,melyet egy kötetben kiadtak Modern gesztusok címmel. Walkowitz a teljes stilizálásig is eljutott,a testnek,mozdulatnak csak a fő irányvonalait rajzolta.(25.a-b kép)Isadorát a múzsájának tartotta. Tánca a lélek tánca volt. Felszabadító,valódi,őszinte;úgy gondolta,amikor táncol,ő maga a zene.³⁵

Antoine Bourdelle Rodin tanítványa,segéde volt,és nagyon jó barátságban is voltak.Bourdelle-t modelljei választásában vonzott a dráma,a tragikum,inspirálták a görög mítoszok .Duncan többek között tragikus sorsa miatt vált egyik múzsájává. Legismertebb rajzai a táncosnőről készültek.(26.a-d kép) Ezek a rajzok szintén a mozdulat lényegére koncentrálnak,érezhető bennük a lendület és az indulat. Egyszerű,gyors gesztussal,nagyon

32.Rodin:Beszélgetések a művészetről,Akadémia Kiadó,Budapest.1988.

33.Rodin:A tánc megújítása,Le Matin,1912. május 30.

34.Rodin:Beszélgetések a művészetről,Akadémia Kiadó,Budapest,1988.

35.http://www.juliehellergallery.com/JHG/Abraham_Walkowitz.html hozzáférés dátuma:2014.okt.20.

elegánsan és finoman ábrázolta. Nemcsak rajzokon örökítette meg Isadorát, ő szerepel a Théâtre des Champs Elysées reliefjein is (27.a-b kép), melyek a görög isteneket és múzsákat ábrázolják. Bourdelle tanulmányozta az antikvitást, a nagy reneszánsz mestereket, és nagyon nagy hatással lettek alkotói tevékenységére. Az antikvitas szeretete, közelsége miatt Isadora mozdulatvilága, szellemisége pontosan az ő ízlésvilágát tükrözte. Azt mondta, amikor Isadora táncol, az olyan, mintha az összes emberi mestermű egy pillanat alatt életre kelne, élő szoborként látta őt megtestesülni.³⁶

Isadora Duncan tevékenységének hatásai

Isadora hatása több volt, mint a táncművészet újragondolása. A színpadról sugallt szabadság mellé a társadalmi életben is a női önállóságot, szabadságot hirdette, hiszen művészként nem is vállalhatta a hagyományos női szerepet, a feleséget.³⁷

A mai ún. modern táncirányzatok mellett a klasszikus balett is igazi megújulást köszönhet Isadora Duncan-nak. Az Orosz Balett koreográfusa, Fokin az ő hatására vezette be a hosszabb, lágyabb esésű szoknyákat, s finomította a balett szögletesebb mozdulatait. Abban is az ő hatását kell éreznünk, hogy koreográfiáiban megjelentek a görög témák és a nem tánchoz írt zenék, és egyre fontosabbá vált az érzelmek kifejezése. Sztanyiszlavszkijjal ösztönösen megértették egymást, beszélgetéseik mindkettejüket inspirálták. Mindketten elégedetlenek voltak a mesterkelt játékstílussal, ami a színpadokon uralkodott – mind a színészi munkában, mint a balettművészetben –, mindkettejük technikájának lényege a belső átélés.³⁸

Isadora ugyebár ezt a görögöknél találta meg, az antik görög tánc szenvedélyes szerelmese volt. A test és lélek harmóniája teremtheti meg együttesen a megfelelő hatást. A tánc számára nemcsak munka volt, hanem a lelket átjáró öröm, szabadság, amely harmóniát nyújtott neki, és ez a harmónia, valamint a belőle fakadó derű és nyugalom kisugárzott minden nézőre. Művészete igazi művészet, verejtékkal született, de mégsem verejtékszagú. Megmutatta, hogy a tánc nemcsak a szépek kiváltsága, hanem mindenkié, csak mindenkinek meg kell találni a saját táncát, mozdulatvilágát, ami hozzá legjobban illik, ami őt a leginkább kifejezi. A táncban nemcsak a test, a szív is fontos. A léleknek szüksége van a táncra, s a görögök számára a tánc volt a legfőbb eszköz, hogy az életet annak minden keservével elviselhetővé tegyék.³⁹

36. http://www.rodin-web.org/approach_art/bourdelle.htm hozzáférés dátuma: 2014. okt. 18.

37. Fuchs Livia: Száz év tánc, L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2007.

38. <http://www.ellenfeny.hu/archivum/2003/2/1369-isadora-duncan-oroksege?layout=offline> hozzáférés dátuma: 2014. nov. 4.

39. Pintér Márta: Tánc és lélek, Akadémia Kiadó, Budapest, 2001.

Tanítványai,vagy akik az ő nyomdokaiban vitték valamire,így Ruth St. Denis-aki pályája végéig szabad stílusban táncolt-,Ted Shawn vagy Martha Graham. Mindannyian a Duncan által meghatározott irányt képviselték a szabad tánc területén. Még Isadora életében külön utakra tértek és mint a szabad,modern tánc hívei,részen a klasszikus európai hagyományok,részen a német expresszionizmus szabad táncirányát igyekeztek a helyi népi kinccsel összeforrasztani,és eljutottak a modern amerikai táncdrámáig. Visszaszerezték újra a tánc méltóságát,újra művészi rangúvá,megbecsültté tudott emelkedni.

Magyarországon is jelentős képviselői vannak az új táncnak. A századforduló táncos egyéniségei-mint Isadora Duncan is- látogatták az Osztrák-Magyar Monarchiát,így a magyar művészek is tájékozódhattak az új irányzatokról. Az első világháborút követően nyíltak az első olyan magániskolák,ahol a későbbiekben kifejlődhetett a magyar modern tánc. E generáció vezető egyéniségei külföldön sajátították el ismereteiket,itt ismerkedhettek meg a modern mozdulatművészet alapjaival,elméleteivel. Isadora Duncan magyarországi turnéja nagy hatást tett a magyar társadalomra,de tőle függetlenül indultak el a magyar mozdulatművészeti mozgalmak. Ilyen volt Madzsar Alice,Dienes Valéria-aki a magyar orkesztika-rendszer kifejlesztője-, Szentpál Olga vagy a magyar származású Lábán Rudolf,a mozdulatírás-kinetográfia feltalálója,aki a német expresszionista szabad tánc kiemelkedő alakja. „A tánc nem az értelmén keresztül szól a szívhez,mint a megható szavak,hanem közvetlenül a szívet szólítja meg,s talán majd csak onnan jut el utólag az agyhoz,az értelemhez. Hiszen a tánc nem statikus kép,nem allegória,hanem maga a virágzó élet. Szükségünk van a szívnek erre a nyelvére,olyannyira,hogy nélküle elkerülhetetlenül elkorcsosulnánk.”⁴⁰

A húszas-harmincas évektől az amerikai úttörők nemzedékének újításai,az önkifejezés előtérbe helyezése,a személyes mozgásformák kialakítása,a tánc és a test méltóságának újra művészi szintre emelése széles körben elfogadottá vált. Ezután a különböző új tánckísérletek egy új szakaszhoz értek. A szabad tánc elindítóinak nemzedéke még a húszas évekig felléptek,de az ő tanítványaik már másról akartak beszélni,a saját koruk problémáival foglalkoztak,új mozgásformákat és kifejezési lehetőségeket kerestek. Ekkor alakulnak ki a már modern táncnak nevezett irányzatok,különböző rendszerek. De mindez nem jöhetett volna létre,ha nincs ez az újító szellemű,merész táncos generáció,nélkülük nem születhetett volna meg a mai modern tánc. Isadora Duncan és Loie Fuller hatása is felbecsülhetetlen,az

40.Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Lábán Rudolf:Utak a jövőbe,L'Harmattan Kiadó,Budapest,2008.,164.

emberiség számára új,vagy rég elfeledett utakat tártak fel,és az ő tanításaik,gondolataik nyomán indulhatott el egy intenzív fejlődés a táncművészetben. „ A táncos csak a jelent birtokolja. A jelenből indulsz el,ezt ismered,és a múlt felé haladsz,az ősi felé,amit nem ismertél,de rátalálsz,ahogy haladsz előre az utadon. Azt hiszem,csak a saját múltadra találsz rá,mindarra,amit a jelenben élsz át,ami most lép be az életedbe,a jelen pillanatban. Mit sem tudunk a múltrol,amíg fel nem fedezzük,és ezt csakis a jelenből tehetjük.”⁴¹

Összegzés

A tánc-és képzőművészek ugyanazon a gondolatmeneten indultak el,törekvéseik megegyezők voltak. Ki akartak törni a régmúlt idők tradícióiból,meg akarták változtatni mindazt,amit eddig a világ a művészetről gondolt. Bebizonyították,hogy nemcsak egy bizonyos megközelítés lehet elfogadható,más módszerekkel is lehet alkotni,és a változásra igenis szükség van,nem lehet beragadni,a fejlődésnek teret kell adni. A táncnak és a képzőművészetnek is szembe kellett szállnia a klasszikus,akadémikus nézetekkel és legfőképpen az emberek korlátoltságával,újításra való képtelenségével. A táncban a klasszikus,romantikus balett eszméi uralkodtak,melyek az emberi testet eltorzították,csupán a formalításokra,a technikai bravúrokra fektette a hangsúlyt,az érzelem,a kifejezés a háttérbe szorult,nem számított a lélek,a szív. Természetesen rengeteget köszönhetünk a romantikus balettnak,hihetetlen,magas színvonalú technikát;látványos,precíz formációkat,de mindez,amit nyújtani tudott egy idő után nem volt elég és hanyatlásnak indult. Ekkor jelentek meg a szabad,kifejező tánc úttörői,akik képesek voltak változtatni a bemerevedett formákon. Előtérbe helyezték a pszichét,a természetességet,az igazi emberi szépséget és megvetették a tánc ürességét. Képző-és táncművészet ugyanazon az utakon járt,ugyanazt keresték a maguk nyelvén. Kölcsönösen inspirálták egymást. Jelentőségük nem korlátozódik csupán a művészetre,az élet minden területén érezhető hatásuk,és az ő forradalmi tevékenységüknek köszönhető,hogy megszülethetett a legszűkebb értelemben vett modern művészet.

„...a tánc,rendkívül finom vonalaival,isteni lendületével,pontosan kimért nyugvópontjaival megalkotja az egyetemes lényt,akinek se teste,se arca,de akinek megvannak a maga adottságai,napjai,végzete,megvan a maga élete és halála;s aki nem is egyéb,mint élet és halál,mert a vágy,ha egyszer megszületett,nem ismer álmot,se semmilyen nyugalmat.”⁴²

41 Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Martha Graham:Táncos vagyok,ford.és szerk.:Fuchs Livia,L'Harmattan,Budapest,2008.,170.

42.Paul Valéry:Két párbeszéd.Eupalinosz vagy az építész.A lélek és a tánc.Ford.:Somlyó György,Gondolat Kiadó,Budapest,1973.,113.

Bibliográfia:

Dr. Dienes Gedeon: A mozdulatművészet története,Mozdulatművészeti-sorozat,Orkesztika Alapítvány,Budapest,2005.

Életem,Isadora Duncan,Ford.: Galamb Zoltán,Nagy Borbála,L'Harmattan Kiadó, Budapest,2009.,A fordítás a következő kiadás alapján készült: Isadora Duncan My Life Boni and Liveright Inc.,New York,1927.

Fuchs Livia: Fejezetek a modern tánc történetéből,Magyar Művelődési Intézet,1995..

Fuchs Livia: Száz év tánc,Bevezetés a táncművészet XX. századi történetébe,L'Harmattan Kiadó,Budapest,2007.

Hardy,William : Art Nouveau,szecesszió,Jugendstil,GABO Kiadó,Budapest,1997.

Jászai Mari: A kis táncpoéta,Új Idők,1902. Ápr.20.

Kiss Endre: Szecesszió egykor és ma,Kossuth Könykiadó,Budapest,1984.

Körtvélyes Géza: A modern táncművészet útján,Zeneműkiadó Vállalat,Budapest,1970.

Mácza János: Esztétika és forradalom,Gondolat Könyvkiadó,Budapest,1970.

Mazo,Joseph H. : A modern amerikai tánc története,Planétás Kiadó,Budapest,1997.

Mozdulatművészet,Dokumentumok egy letűnt mozdalom történetéből,összeállította:Lenkei Júlia,Magvető Könyvkiadó-T-Twins Kiadó,Gyula,1993.

Németh Lajos: A művészet sorsfordulója,Ciceró,Budapest,1999.

Pintér Márta: Tánc és lélek:pszicho-filológiai kísérlet az antik görög tánc megértésére, Akadémia Kiadó,Budapest,2001.

Remembering-Isadora Duncan-Emlékkönyv,Mozdulatművészeti-sorozat, Orkesztika Alapítvány,Budapest,Szerk.:Fenyves Márk,Pálosi István,2002.

Rodin: Beszélgetések a művészetről,Ford.:Farkas Zoltán,Akadémia Kiadó,Budapest,1988.

Rodin: A tánc megújítása,Le Matin,1912. Május 30.

Táncpoétikák,Szöveggyűjtemény a reneszánsztól a posztmodernig,Szerk.: Fuchs Livia, L'Harmattan Kiadó,Budapest,2008.

Újságcikkek,tanulmányok III. Akadémiai,1964., 228.

Valéry,Paul: Két párbeszéd.Eupalinosz vagy az építész.A lélek és a tánc.,113.,Ford.:Somlyó György,Gondolat Kiadó,1973.

Vályi Rózsi: A táncművészet története,Zeneműkiadó Vállalat,Budapest,1969.

Vitányi Iván: A tánc,Gondolat Könyvkiadó,Budapest,1963.

Internetes források:

<http://www.bien.hu/otthon-es-szorakozas/erdekesssegek/a-plakatkeszites-apro-nagyembere-toulouse-lautrec/118473> hozzáférés dátuma: 2014. október 20.

<http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/tf9s2011vc/dsc/#x2553730475>

hozzáférés dátuma: 2014. október 21.

<http://socialarchive.iath.virginia.edu/xtf/view?docId=paget-fredericks-j-joseph-rous-1903-1963-cr.xml>

hozzáférés dátuma: 2014. november 3.

http://www.juliehellergallery.com/JHG/Abraham_Walkowitz.html

hozzáférés dátuma:2014.október 20.

http://www.rodin-web.org/approach_art/bourdelle.htm

hozzáférés dátuma:2014.október 18.

<http://www.ellenfeny.hu/archivum/2003/2/1369-isadora-duncan-orokseglayout=offline>

hozzáférés dátuma:2014.november 4.

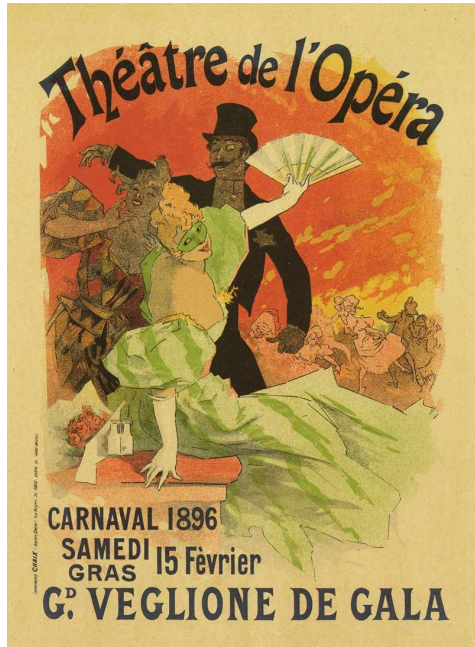
Képjegyzék:

1.: Emile Gallé, Papillon, 1900 k.

2.: Raoul Larché, Aranyozott lámpa, Loie Fuller, 1900 k.

3.: Jules Cheret, 1896-os karnvál hirdetése, 1896.

4.a: Antoine Watteau, Tanulmány két nőről, 1716-1717.

4.b.: Jean-Honoré Fragonard, *A hint*, 1767.

5.: Jules Cheret, *La Loie Fuller*, 1893.

6.: Edgar Degas, *Ballettpróba*, 1873.

7.a: Henri de Toulouse Lautrec, *Jane Avril táncol, vázlat*, 1891.

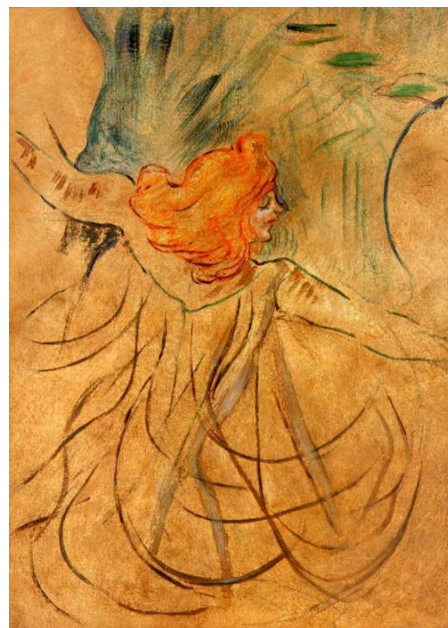
7.b.: Henri de Toulouse Lautrec, *Jardin de Paris*, 1893.

7.c.: Henri de Toulouse Lautrec, *Tanc a Moulin de la. Galette-ben*, 1889.

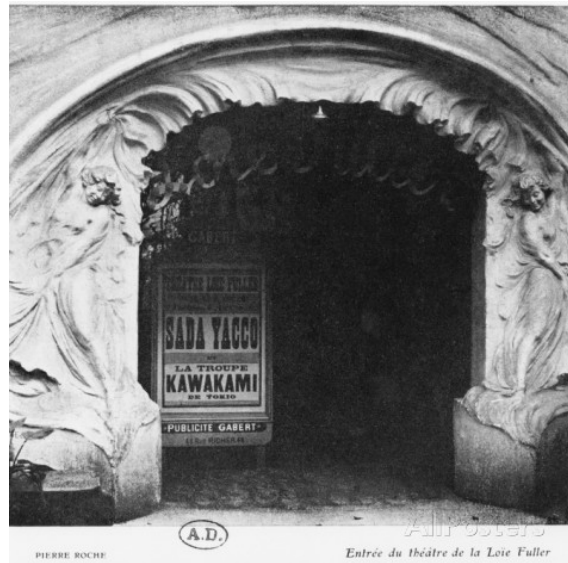
8.a: Henri de Toulouse Lautrec, *Loie Fuller a Folies Bergere-ben*, 1892.

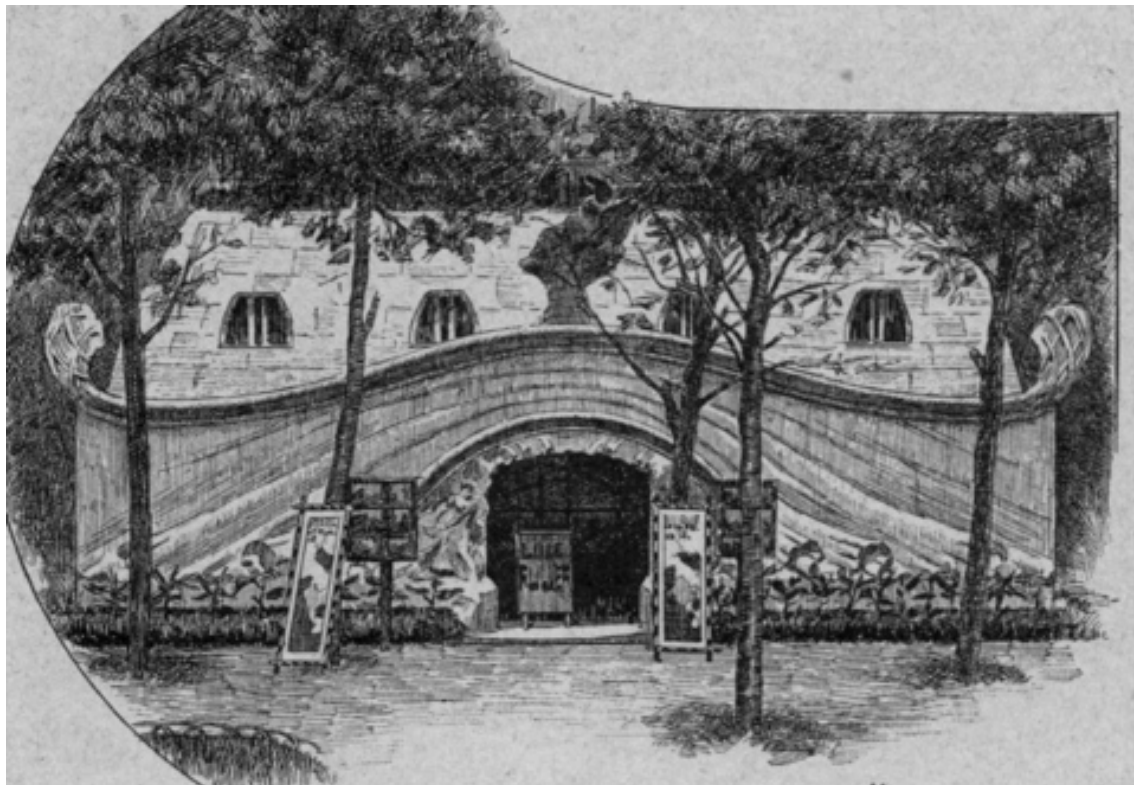
8.b: Henri de Toulouse Lautrec, *Loie Fuller*, 1892.

8.c: Henri de Toulouse
Lautrec, Loie
Fuller, litográfia, 1893.

9.a: Henri Sauvage, Loie Fuller
színháza, 1900.

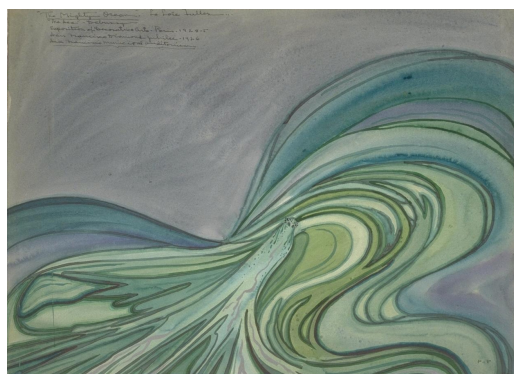
9.b: Henri Sauvage, Loie Fuller színháza, Párizs, 1900.

10.: Alphonse Mucha, *Tánc*, 1898.

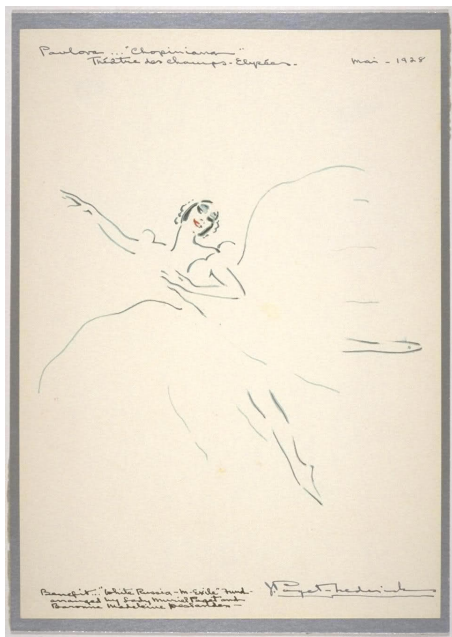
11.: Joseph Rous Paget-Fredericks, *Chinoiserie, jelmezterv*, 1920 k.

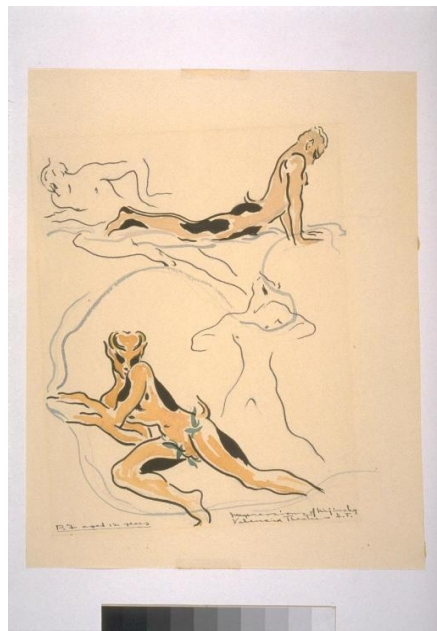
12.: Joseph Rous Paget-Fredericks, *Loie Fuller Debussy La Mer-jére táncol*, 1925.

13.: Joseph Rous Paget-Fredericks, *Hotel Laetitia*, 1926-27.

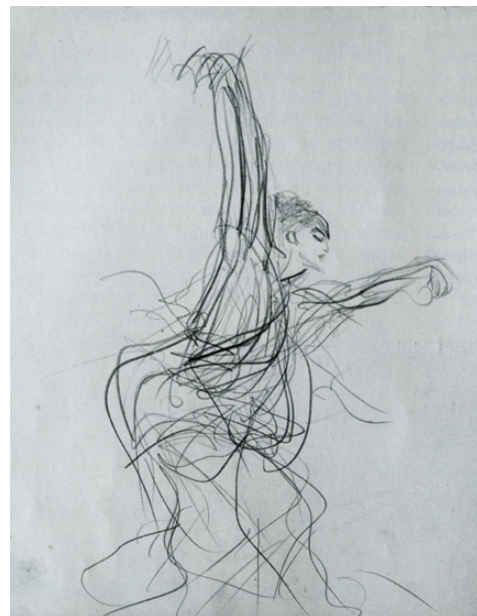
14.: Joseph Rous Paget-Fredericks, Anna Pavlova, 1928.

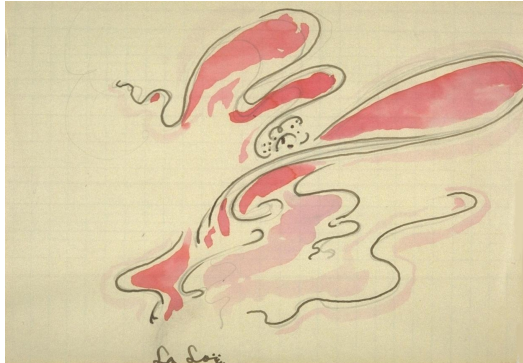
15.: Joseph Rous Paget-Fredericks, Nizinszkij mint faun, 1920 k.

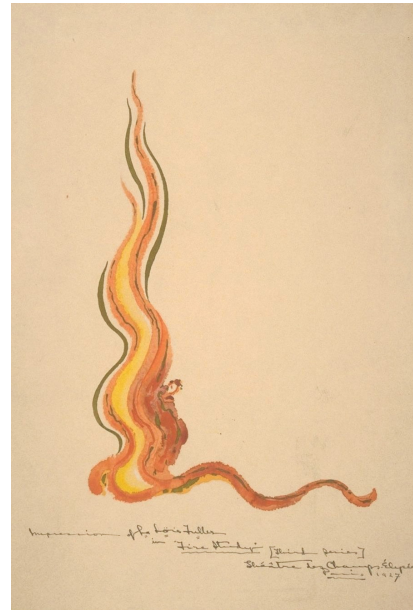
16.: Leon Bakst, Jelmezterv a Nárцisz-hoz, 1911.

17.: John Singer Sargent, Vázlat egy Spanyol táncosnőről, 1879.

18.a: Joseph Rous Paget-Fredericks, LaLoie Fuller, 1920 k.

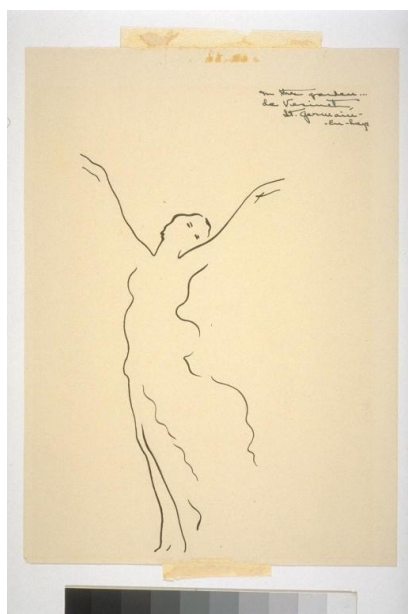
18.b: Joseph Rous Paget-Fredericks, LaLoie Fuller, 1920 k,

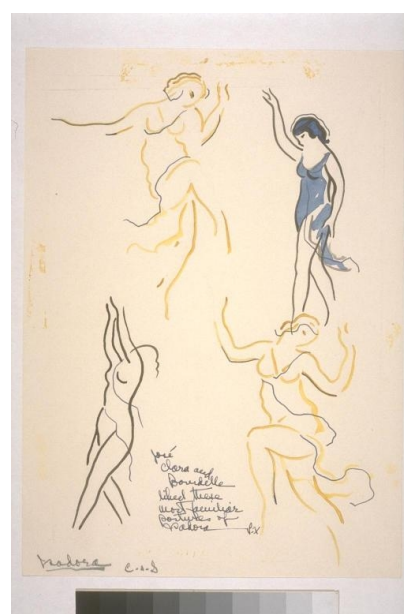
18.c: Joseph Rous Paget-Fredericks,Loie Fuller, 1920 k.

19.: Dionüszosz, vörös alakos váza, ie. 520-510.

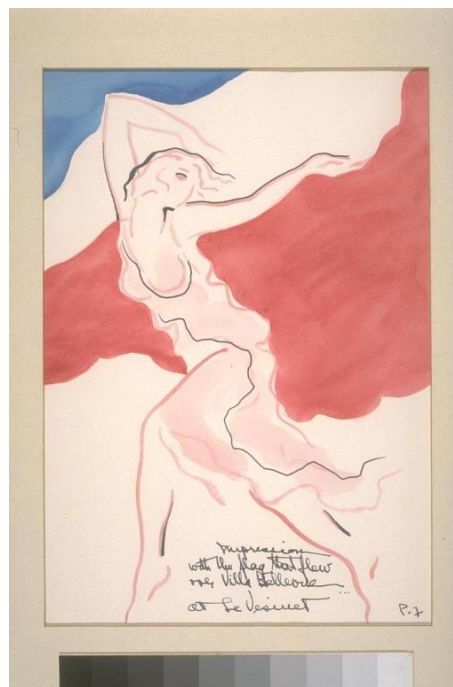
20.a: Joseph Rous Paget-Fredericks, Isadora a kertben, 1925.

20.b: Joseph Rous Paget-Fredericks, Isadora, 1925 k.

20.c: Joseph Rous Paget-Fredericks, *Isadora*, 1927 k.

20.d: Joseph Rous Paget-Fredericks, *Marseillaise*, 1927 k.

21.: Fra Angelico, *Utolsó ítélet, részlet Santa Maria degli Angeli*, Firenze, 1431.

22.: Sandro Botticelli, *Primavera*, 1482.

23.a: *Auguste Rodin, Loie Fuller, 1893.*

23.b: *Auguste Rodin, Táncos, 1905 k.*

23.c: *Auguste Rodin, Táncos, 1906.*

23.d: *Auguste Rodin, Körtáncosok. 1900-as évek eleje*

23.e: Auguste Rodin, Isadora, 1905 k.

24.a: Abraham Walkowitz, Isadora Duncan, 1916 k.

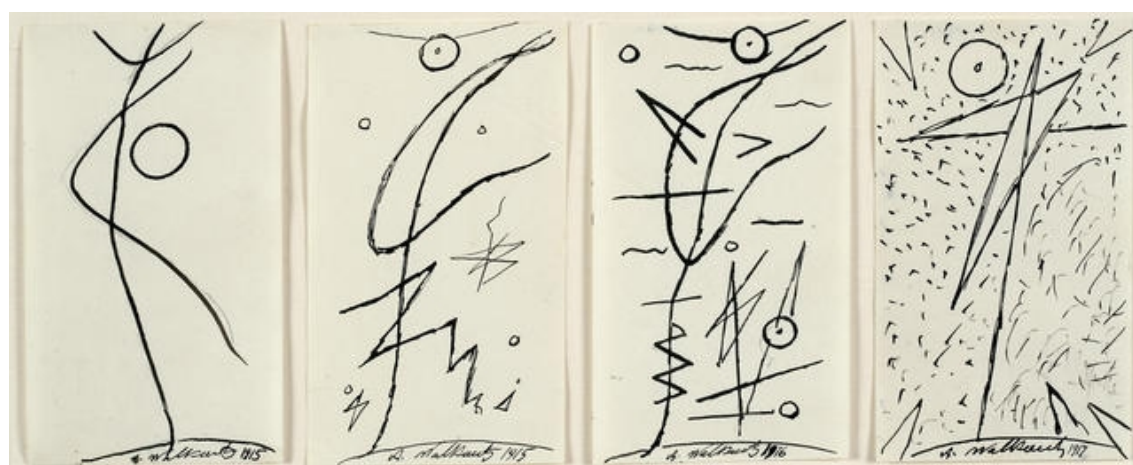
24.b: Abraham Walkowitz, Isadora Duncan, 1916.

24.c: Abraham Walkowitz, *Isadora Duncan*, 1915 k.

25.a: Abraham Walkowitz, *Isadora*, 1915.

25.b: Abraham Walkowitz, *Isadora*, 1915.

26.a: Antoine Bourdelle, *Isadora táncol*, 1909-11.

26.b: Antoine Bourdelle, *Isadora táncol*, 1910 k.

26.c: Antoine Bourdelle, *Isadora*, 1910 k.

26.d: Antoine Bourdelle, *Isadora*, 1910 k.

27.a: Antoine Bourdelle, *Théâtre des Champs-Élysées frize*, 1911-13.

27.b: Antoine Bourdelle, *A tánc*, 1912.